

Józefa Joteyko

Data urodzenia: 29 stycznia 1866

Miejsce urodzenia: Poczujki

Data śmierci: 24 kwietnia 1928

Miejsce śmierci: Warszawa

Rodzice: Lucjan Joteyko, Karolina z Odrowąż-Kurzańskich

Profesja: neurolog, psycholog, pedagog, fizjolożka pracy, organizatorka nauki

Słowa kluczowe: pedologia, psychologia eksperymentalna, selekcja szkolna, Collège de France, edukacja kobiet, fizjologia zmęczenia, Nowy Uniwersytet Brukselski

Biogram¹:

Józefa Joteyko urodziła się w 1866 roku w Poczujkach na Ukrainie, w rodzinie kresowej inteligencji. Wychowywana w atmosferze patriotyzmu i kultu wiedzy, od dzieciństwa przejawiała zainteresowania naukowe. Po nieudanym egzaminie nauczycielskim w Warszawie, zdecydowała się na studia za granicą. W 1886 roku rozpoczęła naukę w Genewie, a następnie kontynuowała ją w Brukseli i Paryżu, gdzie w 1896 roku obroniła doktorat z medycyny pod kierunkiem Charlesa Richeta.

W latach 1898–1919 działała w Brukseli, gdzie objęła kierownictwo Laboratorium Psychofizjologii na Nowym Uniwersytecie Brukselskim – jako pierwsza kobieta na takim stanowisku w historii belgijskiej nauki. Współpracowała z Michaliną Stefanowską, prowadząc pionierskie badania nad bólem, zmęczeniem i fizjologią pracy. Jej publikacje, m.in. „Psychophysiologie de la douleur”, były nagradzane przez Akademię Nauk w Paryżu.

Joteyko była aktywną uczestniczką europejskich sieci naukowych. Współpracowała z Jeanem-Martinem Charcotem, Alfredem Binetem, Edouardem Claparèdem i Ovidem Decrolym. W 1911 roku zorganizowała I Międzynarodowy Kongres Pedologiczny w Brukseli, a rok później założyła pierwszy w Europie Wydział Pedologiczny – instytucję kształcącą specjalistów w nauce o dziecku. Jej definicja pedologii jako interdyscyplinarnej nauki łączącej fizjologię, psychologię i socjologię była nowatorska i wpłynęła na rozwój pedagogiki eksperymentalnej.

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

W 1916 roku została powołana na katedrę w Collège de France jako pierwsza kobieta-cudzoziemka. W Paryżu kontynuowała badania, publikowała i angażowała się w działalność patriotyczną, współtworząc Polską Ligę Nauczania. Jej wykłady na Sorbonie i Uniwersytecie Lyon'skim dotyczyły psychologii dziecka i metod testowych.

Po powrocie do Polski w 1919 roku nie uzyskała katedry na Uniwersytecie Warszawskim, co było bolesnym rozczarowaniem. Zamiast tego objęła stanowisko w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, gdzie sprowadziła wyposażenie swojej brukselskiej pracowni. W 1926 roku założyła „Polskie Archiwum Psychologii” – pierwsze w kraju czasopismo psychologiczne. Wykładała w Wolnej Wszechnicy Polskiej, promując idee edukacji eksperymentalnej i psychologii stosowanej.

Joteyko była zwolenniczką szkoły jednolitej i demokratycznej. Postulowała siedmioletnią szkołę powszechną, równy dostęp do edukacji i stypendia dla dzieci z rodzin robotniczych. Krytykowała elitaryzm szkolnictwa i hierarchizację szkół zawodowych. Jednocześnie propagowała koncepcję selekcji szkolnej, rozumianej jako poradnictwo oparte na diagnozie psychologicznej. Domagała się stanowiska psychologa szkolnego, który miałby wspierać rozwój ucznia i dostosowywać metody nauczania do jego potrzeb.

Jej podejście, choć progresywne w kontekście epoki, zawierało elementy problematyczne z perspektywy współczesnej edukacji włączającej. Wykorzystywała kranioometrię i fizjonomikę, a jej terminologia bywała stygmatyzująca. Mimo to jej wizja indywidualizacji nauczania i opieki nad dziećmi z trudnościami rozwojowymi była prekursorska.

Zmarła w 1928 roku w Warszawie. Pozostawiła po sobie dorobek obejmujący ponad 260 publikacji, w tym pionierskie prace z zakresu fizjologii pracy, psychologii eksperymentalnej i pedagogiki. Jej interdyscyplinarne podejście, łączenie nauki z praktyką społeczną oraz zaangażowanie w budowę nowoczesnego systemu edukacji czynią ją jedną z najważniejszych postaci europejskiego ruchu „nowego wychowania”.

Bibliografia:

Źródła:

Grzegorzewska M., *Po zgonie Prof. Dr. Józefy Joteyko*, „Ruch Pedagogiczny. Czasopismo poświęcone sprawom wychowania i nauczania”, 1928, 5, s. 129-136.

Joteyko J., *La fatigue et la respiration élémentaire du muscle*, Paris 1896.

Joteyko J., Stefanowska M., *Psycho-physiologie de la douleur*, Paris 1909.

Opracowania:

Antoniol A., *Josepha Joteyko: la première femme chef de travaux à l'ULB*, Bruxelles, Université libre de Bruxelles, 2018.

Dudnyk N., Krasieńska I., *Poglądy pedagogiczne Józefy Joteyko (1866-1928)*, „Nauczyciel i Szkoła”, 2017, t.1, 61, s. 173-186.

Harvey J., Ogilvie M., *The Biographical Dictionary of Women in Science*, New York, Routledge, 2000.

Konieczna S., *Professor Józefa Joteyko - The distinguished Polish scientist at the turn of the 19th and the 20th century*, „Nauka”, 2019, 1, s. 149-158.

Lipkowski O., *Józefa Joteyko – życie i działalność*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968.

Renz R., *Blaski i cienie życia oraz kariery naukowej Józefy Joteyko (1866-1928)* [w:] *Sukcesy i porażki. Historyczny kontekst kobiecych dążeń do samorealizacji (od XII do XXI wieku). Zbiór studiów*, red. Z. Chyra-Rolicz, T. Kulak, Siedlce, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2021, s. 253-268.

Wils K., *Le génie s'abritant sous un crâne féminin? La carrière belge de Josefa Joteyko* [in]: *Les femmes dans les sciences de l'homme (19e-20e siècles). Inspiratrices, collaboratrices ou créatrices*, eds. J. Carroy, N. Edelman, A. Ohayon, N. Richard, Paris: Séli Arslan, 2005, p. 49-67.